

УДК: 351:[37.013:376](100)

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2021.03.14>**МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ****Шлапко Т.В.,**

к.ю.н., доцент кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету
<https://orcid.org/0000-0003-1619-3831>

Філоненко С.С.,

студентка магістратури
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету

Ковалевський М.М.,

студент магістратури
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету

Гриб А.А.,

студент магістратури
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету

Шлапко Т.В., Філоненко С.С., Ковалевський М.М., Гриб А.А. Міжнародний досвід правового регулювання інклюзивної освіти.

Стаття присвячена дослідженню міжнародного досвіду правового регулювання інклюзивної освіти. Основними Законами демократичних країн світу проголошено, що всі люди рівні у своїх правах. Ніхто не може бути дискримінованим за ознаками фізичного чи психічного становища особи. Право на освіту є одним із найголовніших, адже саме від того, на якому рівні воно забезпечується, залежить людський потенціал держави, без якого її розвиток неможливий. Цивілізовані країни вже давно усвідомили, що суспільство не є повноцінним, якщо його певна частина ізольована і не приймає у ньому активної участі. Тому вони створили таку систему освіти, яка включає осіб з особливими освітніми потребами до загальної системи освіти. Така форма навчання отримала назву інклюзивна освіта.

Головна ідея інклюзивної освіти полягає у підтвердженні цінності людської багатоманітності, що унеможливує дискримінацію та відображає одну із ознак демократичного суспільства, зокрема, у сфері освіти. Інклюзивна освіта не запроваджена з метою зробити учнів однаковими. В широкому розумінні вона створена для забезпечення рівних можливостей усім дітям та надання однакових умінь та навичок для подальшого існування у суспільстві.

Проаналізовано міжнародні стандарти інклюзивної освіти, що впроваджуються ЮНЕСКО та ООН, які є головними ініціаторами прийняття нових положень щодо забезпечення прав осіб з ООП на рівні освітніх можливостей. Міжнародне законодавство визнає дітей з ООП повноцінними учасниками освітнього процесу, визначаючи при цьому новий підхід до організації навчання. Він базується на засадах доступності, безоплатності, обов'язковості, відсутності дискримінації та рівності.

В статті розглянуто досвід правового забезпечення права на освіту для дітей з ООП та функціонування інклюзивної освіти у таких зарубіжних країнах, як Італійська Республіка, Республіка Австрія, Королівство Швеція, Фінляндська Республіка, Королівство Норвегія.

Ключові слова: інклюзія, інклюзивна освіта, особливі освітні потреби, дитина з особливими освітніми потребами, міжнародні стандарти інклюзивної освіти, інтеграція.

Shlapko T.V., Filonenko S.S., Kovalevskyi M.M., Hryb A.A. International experience of legal regulation of inclusive education.

The article is devoted to the study of international experience of legal regulation of inclusive education. The Basic Laws of the democracies of the world declare that all people are equal in their rights. No one shall be discriminated against on the basis of

a person's physical or mental condition. The right to education is one of the most important, because it depends on the level at which it is provided, the human potential of the state, without which its development is impossible. Civilized countries have long realized that a society is not complete if a certain part of it is isolated and does not take an active part in it. Therefore, they have created an education system that includes people with special educational needs in the general education system. This form of education is called inclusive education.

The main idea of inclusive education is to reaffirm the value of human diversity, which eliminates discrimination and reflects one of the hallmarks of a democratic society, particularly in the field of education. Inclusive education is not introduced to make students equal. In a broad sense, it is designed to provide equal opportunities for all children and provide the same skills and abilities for continued existence in society.

The international standards of inclusive education implemented by UNESCO and the UN, which are the main initiators of the adoption of new provisions on ensuring the rights of children with SEN at the level of educational opportunities, are analyzed. International law recognizes children with SEN as full participants in the educational process, while defining a new approach to the organization of education. It is based on the principles of accessibility, free of charge, obligation, non-discrimination and equality.

The article considers the experience of legal support of the right to education for children with SEN and the functioning of inclusive education in foreign countries such as the Italian Republic, the Republic of Austria, the Kingdom of Sweden, the Republic of Finland, the Kingdom of Norway.

Key words: inclusion, inclusive education, special educational needs, child with special educational needs, international standards of inclusive education, integration.

Постановка проблеми. На даному етапі розвитку суспільства інклюзивна освіта є не лише однією з основоположних засад розвитку освітнього процесу, а й філософією бачення кожної людини у соціумі. Інклюзія (англ. Inclusion – включення; франц. Inclusif – той, хто включає в себе; лат. Include – включаю) – це процес включення у життя суспільства кожного громадянина, незважаючи на його інтелектуальні, фізичні, мовні, культурні чи інші особливості [1].

Більшість людей пов'язують інклюзію з особами, які мають інвалідність, тобто міру втрати здоров'я у зв'язку із захворюванням, травмою (її наслідками) або вродженими вадами, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження життєдіяльності особи. Однак особи, які мають інвалідність, не завжди потребу-

ють інклюзивної освіти, а от особи з особливими освітніми потребами – завжди. Тому актуальним на сьогодні є аналіз міжнародного правового підґрунтя функціонування інклюзивної освіти та загальний огляд діючих у зарубіжних країнах механізмів інклюзивної освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Значну роль у дослідженні інклюзивної освіти відіграють праці таких науковців, як Ашиток Н. І., Батанов О. В., Величко Д. В., Давиденко Г. В., Колупаєва А. А., Лукіна Т. О., Миськів Л. І., Мисюк Ю. І., Порошенко М. А., Сисоєва С. О., Таранченко О. М., Тильчик О. В., Хомишин І. Ю., Четверікова Н. В., Швед М. І. та інших.

Хоча тема інклюзивної освіти є досить актуальною серед науковців, досі не в повному обсязі розкрито питання дослідження першоджерел та всіх основоположних міжнародних нормативно-правових актів у даній сфері. Також більш детального аналізу потребує досвід європейських країн у забезпеченні ефективної системи інклюзивної освіти, що може слугувати прикладом для запровадження нових підходів функціонування такої освіти в Україні.

Мета статті – проведення комплексного аналізу правового регулювання інклюзивної освіти через призму міжнародних стандартів та досвіду зарубіжних країн, а також визначення її перспективних переваг у порівнянні з традиційним освітнім процесом.

Виклад основного матеріалу. Поняттю дітей з особливими освітніми потребами (далі – ООП) в науковому та правовому середовищі приділяється багато уваги. ЮНЕСКО розкриває поняття дітей з ООП досить широко, до них відносяться діти, які мають наступні порушення розвитку: поведінкові та емоційні, спілкування та мовлення, обмеження або затримка в інтелектуальному розвитку, зорові, слухові або інші, пов'язані із здоров'ям, труднощі. До цього списку також додають дітей, які виростили в несприятливих умовах: діти етнічних меншин, діти з вулиці та діти з СНІДом/ВІЛ-інфекцією [2].

У процесі роботи з такими дітьми використовуються такі поняття, як «виключення», «сегрегація», «інтеграція» та «інклюзивна освіта», які варто розмежовувати. Виключення – ситуація, коли дітей позбавляють прямо чи опосередковано можливості навчатися разом з іншими дітьми. Сегрегація виникає, коли діти навчаються у відокремлених закладах, в залежності від виду порушень дитини, тобто ізольовано від інших учнів. Інтеграція – процес включення дітей з ООП до закладів освіти із стандартизованими вимогами навчання, тобто пристосування таких дітей до отримання знань на рівні з іншими учнями [3].

Очевидно, саме концепція інтеграції виступила основою інклюзивної освіти, що передбачає нові

підходи до освіти дітей з ООП. Так, інтеграція дітей з ООП здійснюється за допомогою включення елементів спеціальної освіти у систему загальної освіти.

Інклюзивна освіта – це складний процес надання однакового доступу до якісного навчання шляхом організації освітнього процесу у закладах освіти на базі застосування індивідуально орієнтованих підходів до навчання з врахуванням їх унікальних особливостей [4].

Правовою основою запровадження та розвитку інклюзивної освіти є насамперед міжнародні нормативно-правові акти, що приймаються Організацією Об'єднаних Націй (далі – ООН).

Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) є спеціалізованою установою, яка функціонує з метою забезпечення доступу всіх людей до освіти, а також спрямовує зусилля на підготовку педагогів, навчально-методичних посібників та загалом на розвиток освіти.

Право на освіту є одним із базових прав, яке закріплене майже у всіх основних документах ООН.

Так, Загальна декларація прав людини 1948 року у статті 26 закріплює право кожного на освіту [5]. В документі визначено, що освіта надається безоплатно, що виключає дискримінацію за майнових станом. Цією нормою було проголошено доступність освіти, тобто отримання знань, професійної визначеності та культурних навичок кожною людиною, що є основою її нормального життя в сучасному суспільстві.

На принципах недискримінації і забезпечення права кожного на освіту Загальної декларації прав людини ґрунтуються положення Конвенції про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти, яка прийнята 1960 року. В статті 1 Конвенції визначено поняття «дискримінація», що охоплює відмінність за ознаками кольору шкіри, раси, статі, релігії, мови, переконань, соціального чи національного походження, фінансового становища або місця народження, наслідком якої є порушення рівності у сфері освіти [6]. Також даним документом передбачено, що держави приймають на себе зобов'язання щодо запровадження політики рівних можливостей в освітньому процесі. Слід акцентувати, що такий підхід до організації навчання є необхідним та обґрунтованим, адже кожна людина має право бути повноцінним членом суспільства.

Конвенцією про права дитини 1989 року приділяється найбільша увага праву дитини на освіту. Стаття 3 Конвенції проголошує, що в усіх діях щодо дітей першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини [7]. З цієї норми вбачається, що дитина з ООП не має бути ізольованою від суспільства та має право на доступ до всіх освітніх послуг, професійної підго-

товки, медичного забезпечення на рівні з іншими лише при повному виключенні ймовірної шкоди фізичному чи психологічному її здоров'ю. При цьому для правильного застосування даного положення важливим є насамперед висновок спеціаліста щодо можливості навчання дитини з ООП разом із іншими.

Початком міжнародної кампанії із забезпечення базової освіти для всіх дітей було проведення Всесвітньої конференції «Освіта для всіх», у якій прийняло участь майже 150 країн світу. У статті 29 прийнятої Всесвітньої декларації про освіту для всіх 1990 року передбачалося, що освітній розвиток особи є головною метою і навчання повинно розвивати таланти, розумові і фізичні здібності дитини в найбільшому обсязі [8]. В результаті аналізу даного документу, можна виокремити наступні основні положення: а) загальний доступ до освітнього процесу; б) рівний доступ до освіти осіб з інвалідністю; в) покращення умов надання знань.

Стандартними правилами забезпечення рівних можливостей для осіб з інвалідністю, що були прийняті на 48-ій сесії Генеральної Асамблеї ООН 1993 року, окреслено визнання інтегрованого освітнього процесу та способи реалізації рівних прав на освіту особами з інвалідністю [9]. Цей міжнародний акт відіграв важливу роль у запровадженні інклюзивної освіти, адже саме в ньому був закріплений принцип рівного доступу дітей, підлітків та дорослих з інвалідністю до отримання освіти. Правило 6 передбачає, що освіта є обов'язковою та невіддільною складовою загальної системи навчання [9]. Документом закріплено чіткий алгоритм освітнього процесу для дітей з інвалідністю, що передбачив гнучкість освітніх стратегій та програм, надання спеціалізованих навчально-методичних посібників, покращення рівня підготовки педагогічного колективу та залучення необхідних спеціалістів.

Саламанська декларація 1994 року вперше закріпила терміни «інклюзивна школа», «інклюзивна освіта» та регламентувала керівні засади запровадження інклюзивної освіти на державному рівні. У статті 2 декларації проголошено, що особи, які мають особливі освітні потреби, повинні мати доступ до навчання у звичайних школах, що в свою чергу є найбільш ефективними засобами боротьби із дискримінаційним ставленням [10]. Варто також звернути увагу на те, що відповідно до Рамкових дій включення дітей з ООП до спеціальних класів або спеціальних закладів освіти повинно бути винятковим і відбуватися лише у тих випадках, коли безсумнівно видається те, що навчання у звичайних класах не може задовольнити освітні потреби дитини [10]. Як бачимо, декларація у своїх положеннях встановлює, що навчання дітей з ООП у звичайних класах є ефективнішою формою освіти у по-

рівнянні із спеціальними, однак важливим при цьому є спостереження за можливостями дитини встигати засвоювати навчальний матеріал на рівні з іншими дітьми.

Копенгагенською декларацією про соціальний розвиток 1995 року проголошено, що соціальне забезпечення є пріоритетним напрямком міжнародного співтовариства. Відповідно до зобов'язання № 6 держави-учасниці будуть забезпечувати високу якість освіти для кожного, виключаючи нерівність за ознаками національного походження, віку, статі, раси або інвалідності [11]. Отже, декларація визначила вільний доступ до освіти без дискримінації як одне із найголовніших зобов'язань держав.

Відповідно до положень Дакарських рамок дій 2000 року усі заклади загальної освіти рано чи пізно матимуть інклюзивний вектор, тобто зможуть проводити навчання усіх дітей, незважаючи на їх особливості [12].

Варто звернути увагу на статтю 24 Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю 2006 року, в якій передбачено, що «держави-учасниці визнають право осіб з інвалідністю на освіту. З метою реалізації цього права без дискримінації і на підставі рівності вони забезпечують інклюзивну освіту на всіх рівнях протягом усього життя», а також «держави-учасниці забезпечують, щоб особи з інвалідністю не виключалися через це із системи загальної освіти» [13].

Інчхонська декларація «Освіта-2030» 2015 року покликана забезпечити якісну та справедливую освіту для усіх протягом усього життя. Вона стала основою освітніх планів у рамках Цілей сталого розвитку, затверджених у 2015 році ООН. Основним напрямом нової стратегії є визнання освіти рушійною силою особистісного розвитку людини. Відповідно до положень даного міжнародного акту освіта – це благо усього суспільства, основоположне право людини, основа для досягнення миру між народами, передумова для ліквідації бідності [14]. Декларація є прикладом того, що для ефективного функціонування інклюзивної освіти необхідним етапом її запровадження є визначення Плану дій. В такий спосіб механізм забезпечення інклюзивної освіти постійно вдосконалюється.

Італійська Республіка є одним із лідерів серед європейських держав щодо розвитку інклюзивної освіти. Вона була однією із найперших країн, яка акцентувала важливість впровадження інклюзивної освіти для дітей з ООП. Італія досягла майже 99,6 % включення дітей з ООП у загальну систему освіти. Відповідно до Закону «Про освіту» в італійському освітньому процесі відсутні спеціальні класи чи школи [15].

Реформування освітнього процесу в Італії розпочалося у 1972 році за підтримки руху «Демократична психіатрія», основною метою якого

було запровадження змін у психіатричних закладах стосовно їх ізоляції від суспільства. Керівники цього громадського руху вважали, що психічні проблеми у дітей посилювалися за відсутності спілкування з однолітками. З огляду на це, вони запропонували провести реформування шкільної освіти, а саме створити однакові можливості як для здорових дітей, так і для дітей з ООП. Такий підхід на їх думку повинен позитивно вплинути на включення дітей з ООП до суспільства [16]. Як наслідок, у 1971 році був прийнятий Закон «Про освіту», що закріпив право кожного на освіту у загальноосвітній школі, а батьки в свою чергу могли обирати заклад освіти для своєї дитини. Згідно з цим документом діти з ООП отримували безоплатний проїзд від місця проживання до закладу освіти, забезпечувалися вільним доступом до будівлі школи без фізичних перешкод та мали підтримку від педагогічного персоналу [16]. Додаткові зміни до Закону «Про освіту» були внесені у 1977 році і передбачали, що діти з ООП могли навчатися разом з однолітками. За результатами внесених змін було скасовано спеціальні класи, а інклюзивні не повинні були перевищувати двадцяти дітей в одному, при цьому не більше двох дітей з ООП, які займалися за індивідуальною стратегією навчання та потребували додаткових послуг від вчителів чи медичних працівників закладу освіти [16].

Наступне оновлення Закону «Про освіту» відбулося у 1992 році та передбачало, що інклюзивна освіта запроваджується в дошкільній та вищій освіті [17]. Головним напрямком розвитку інклюзивної освіти у той період було вдосконалення співпраці закладів освіти та інших установ, які тісно пов'язані з дітьми з ООП, в тому числі і з батьками цих дітей. В той час уже активно вводилися допоміжні посади, такі як асистент вчителя, здійснювалася підготовка індивідуальних програм навчання, розроблювалися методики надання педагогіко-психологічних послуг дітям з ООП [18].

Досвід Республіки Австрія щодо впровадження інклюзивної освіти є також досить корисним. Так, до 80-х років минулого століття у цій державі існувала система спеціальної освіти для осіб з порушеннями слуху, зору, інтелектуальними відхиленнями, проблемами опорно-рухового апарату та іншими. Як і в Італійській республіці, в Австрії у ті роки сформувався громадський рух, головною місією якого був розвиток інтегрованого навчання дітей з ООП. З цією метою у системі державного управління була сформована робоча група з вчених, вчителів, фахівців у сфері освіти, представників громадськості, батьків. Була проведена робота по реалізації моделей інклюзивного навчання:

1) взаємодіючі класи: освітній процес включає як навчання у звичайних класах так і у спе-

ціальних, однак при цьому проводилися спільні позашкільні заняття;

2) інтегровані класи: в них одночасно навчалися двадцять дітей, з яких чотири були з ООП. Крім того, діти з ООП навчалися за індивідуальною програмою;

3) звичайні класи: до роботи у таких класах залучалися консультанти, які надавали спеціальні освітні послуги як дітям з ООП, так і їх батькам, вчителям;

4) малокомплектні класи: вони включали до одинадцяти учнів, більшість з яких мали психічні відхилення, програма початкової освіти у таких класах проходила за шість років [18].

У 1991 році Австрійський центр експериментальної освіти та шкільного розвитку, проаналізувавши вищенаведені моделі навчання, визначив, що інтегровані класи є найбільш ефективними. Таким чином, в Австрії розпочали свою роботу 290 інтегрованих та 24 взаємодіючих класів. Також в освітній процес було включено майже 3200 педагогів із спеціальною підготовкою. Після цього, у 1993 році був прийнятий Закон «Про освіту», який закріпив функціонування інклюзивних закладів освіти, а діти з ООП, в свою чергу, могли навчатися у школах загальної освіти [18].

Сьогодні в освітньому процесі Республіки Австрії існують центри спеціальної освіти, основним завданням яких є координація навчання дітей з ООП. До їх повноважень належать: оцінка осіб з ООП, проведення консультацій з батьками, забезпечення вчителів навчально-методичними посібниками, проведення тренінгів та форумів для подальшого розвитку інклюзивної освіти [18].

Королівство Швеція є однією із країн, яка перша ратифікувала всі міжнародні документи про права дітей з ООП. Так, Міністерство освіти затвердило «Навчальний план» (1989), який визначив державну стратегію в освітній сфері. Варто зазначити, що спеціальні заклади освіти припинили своє функціонування у 1986 році. З того моменту всі учні навчаються у системі загальної освіти, а додаткові послуги для дітей з ООП надають Національні медичні центри, які знаходяться у кожному регіоні країни [19].

Інклюзивна освіта в Королівстві Швеція стала основною для дітей з ООП, починаючи з 1989 року. Це було визначено новим Законом «Про середню освіту». Королівство Швеція повністю реорганізувало спеціальні школи і на їх базі було створено ресурсні центри. Урядом від самого початку впроваджено позашкільні служби психологічної, медичної та соціальної допомоги особам з ООП, а також розпочато діяльність спеціальних фахівців, які здійснюють допоміжну роботу з дітьми на договірній основі із закладами освіти. Ефективність освітнього процесу для дітей з ООП

посилюється центрами дитячої реабілітації. Працівники відповідних центрів проводять роботу з підготовки індивідуальних програм навчання та розробки підходів до надання освітніх послуг дітям з ООП [19].

У Швеції функціонує Агентство спеціальної освіти, відповідальне за підтримку батьків та рідних дітей з ООП. Радники Агентства проводять контроль за процесом підготовки вчителів та їх асистентів [19].

Фінляндська Республіка також має цікавий досвід впровадження інклюзивної освіти, адже її законодавство закріплює диференційований освітній процес, що означає поділ класу на дві групи: діти із стабільним розвитком та діти з ООП. При цьому урок проводять два вчителі та за необхідності – асистенти. Таким чином, кожен педагог взаємодіє із закріпленою групою дітей, що знижує навантаження на вчителя та дає можливість йому максимально результативно працювати з учнями. У таких класах можуть навчатися діти зі складними порушеннями розвитку, проте з ними можуть за необхідності взаємодіяти два чи навіть три вчителі. Кожна дитина з ООП має індивідуальний план навчання. Функціонують також спеціальні освітньо-консультативні центри, функціями яких є проведення курсів, майстер-класів з навчання осіб з ООП [20].

Як тільки дитина досягає п'ятирічного віку, вона проходить педагогіко-психологічну оцінку за спеціальною програмою для визначення її освітніх потреб. Оцінка проводиться спеціально підготовленим працівником виховного закладу. За результатами такої оцінки дитина навчатиметься на одному із трьох рівнів. Так, на першому рівні дитина знаходиться під наглядом вчителя класу. Перехід на другий рівень підтримки дитини відбувається у тому випадку, якщо учню не вистачає уваги одного вчителя. У такому разі на допомогу керівнику класу залучається асистент або спеціальний педагог, який може діяти як в штаті закладу освіти, так і на договірних основах із школою. Така практика співпраці педагогів є досить частою у Фінляндії. Якщо учень успішний на другому рівні, то педагогічним персоналом може піднятися питання переведення його на перший рівень підтримки [20].

Якщо ж другий рівень є малорезультативним для навчання дитини з ООП, то вона переводиться на третій. Така дитина повинна пройти педагогіко-психологічну експертизу при комітеті освіти. За її результатами батьки приймають рішення щодо подальшого навчання дитини. Є два варіанти розвитку подій: 1) спеціальна група до десяти учнів; 2) загальний клас. Навчальна група проходить дев'ятирічну програму за одинадцять років. На даному рівні обов'язковим учасником освітнього процесу є спеціальний педагог [20].

Варто також розглянути досвід забезпечення інклюзивної освіти у Королівстві Норвегія. Так, у 1994 році стартувала реформа загальної системи освіти. Як наслідок, спеціальні школи були повністю ліквідовані. На сьогодні всі заклади освіти є інклюзивними. Закон «Про освіту» (1998) передбачає, що кожна дитина з ООП має право на навчання у школах за місцем проживання [21].

Інклюзивна освіта у Норвегії функціонує у двох форматах: повна та часткова. Діти з ООП навчаються у спеціальних класах до семи учнів, з якими працюють дев'ять педагогів, в тому числі помічник вчителя та асистент кожного учня. Відповідно до Закону «Про освіту» на території кожного муніципалітету діє психолого-педагогічна служба, основним завданням якої є оцінка розвитку дитини та організація інклюзивної освіти у дитячих садках та школах. Системою інклюзивної освіти у Норвегії керує Директорат з освіти, що виступає спеціалізованим органом Міністерства освіти. Він складається з дванадцяти ресурсних центрів та відділів із спеціальної освіти. Інновацією на даний момент є можливість отримання консультації онлайн [21].

Висновки. Отже, міжнародне законодавство визнає дітей з ООП повноцінними учасниками освітнього процесу, застосовуючи при цьому новий підхід до організації навчання. Він базується на засадах доступності, безоплатності, обов'язковості, відсутності дискримінації та рівності. Міжнародні документи у сфері інклюзивної освіти є базою для прийняття національної системи правових норм, яка закріплює право кожного на освіту на рівних умовах. Так, діти з ООП стають активними суб'єктами освітнього процесу, отримуючи однакові можливості у навчанні та суспільстві загалом.

При аналізі міжнародно-правових засад інклюзивної освіти та зарубіжних підходів до ефективного її функціонування закономірно простежуються переваги інклюзивної освіти у порівнянні з колишнім традиційним освітнім процесом.

Так, діти з ООП можуть комунікувати із своїми однолітками, бути індивідуально орієнтованими у навчанні. При такій формі навчання враховуються сильні і слабкі сторони дитини, надається додаткова допомога та послуги при необхідності, поступово відбувається інтеграція дитини у суспільство, підвищується можливість вступу до закладів вищої освіти та інше.

При цьому інші діти можуть наочно бачити різноманітність людей та їх особливості, що зі свого боку наштовхує їх на більш толерантне ставлення до дітей з ООП. Також інші діти вчать знаходити спільну мову з дітьми, які від них відрізняються, тим самим в майбутньому їм легше налагоджувати стосунки з різними людьми. Найголовніше серед цього, що діти виховують в собі взаємоповагу, співчуття та людяність.

В процесі інклюзивної освіти батьки дітей з ООП можуть приймати рішення щодо застосування підходів навчання до їх дітей, а також мають можливість більше знати про ООП своїх дітей. Так само батьки інших дітей мають змогу розвивати в собі розуміння інклюзивної освіти та виявляти взаємопідтримку.

Вчителі та їх асистенти при роботі з дітьми з ООП мають змогу професійно розвиватися шляхом пізнання нових методів, підходів навчання та виховання дітей, отримувати реальні навички для підвищення кваліфікації, застосовувати командний підхід до функціонування освітнього процесу, що позитивно впливає на педагогічний колектив, отримувати консультативну та методичну допомогу від працівників відповідних центрів інклюзивної освіти.

Адміністрація закладу освіти також отримує підтримку від держави шляхом розширення штату працівників (практичний психолог, асистент вчителя, вчитель-дефектолог та інші) та забезпечення спеціальними навчально-методичними підручниками, посібниками, обладнанням.

Отже, інклюзивна освіта у зарубіжних країнах є прикладом ефективної альтернативи спеціальним класам, адже відкриває нові можливості особам з ООП, в тому числі дітям, їх батькам та іншим учасникам освітнього процесу. Механізми функціонування інклюзивної освіти, що були розглянуті вище, хоча і демонструють високі показники ефективності, однак потребують подальшого вдосконалення. Так, видається необхідним продовження формування відповідної документації для організації освітнього процесу для осіб з ООП, розвитку відповідних центрів інклюзивної освіти, удосконалення процедури проведення висококваліфікованих консультацій з батьками, тематичних тренінгів та форумів для подальшого розвитку інклюзивної освіти, забезпечення учасників освітнього процесу відповідною спеціальною літературою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бондарь В. І., Синьов В. М. Дефектологічний словник: навчальний посібник. Київ: «МП Леся». 2011. 528 с.
2. Інклюзивна освіта в Україні. Великодедеркальська громада. URL: <https://dederkaly-otg.gov.ua/news/1542204443/> (дата звернення: 20.12.2021 р.).
3. Комітет з прав осіб з інвалідністю ООН: Зауваження загального порядку № 4 (2016). Поширення: Загальне 2 вересня 2016 р. URL: http://nmcio.ippo.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2016/10/CRPD-C-GC-4_ukr.pdf (дата звернення: 20.12.2021).
4. Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання : наказ Міністерства освіти і науки України № 912 від 01.10.2010 р. Мініс-

- терство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya> (дата звернення: 20.12.2021).
5. Загальна декларація прав людини Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948р. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 20.12.2021).
  6. Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти від 14 грудня 1960 р. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_174#Text (дата звернення: 20.12.2021)
  7. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 20.12.2021).
  8. Міжнародно-правові документи. Ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти. URL: http://rcpio.ipro.kubg.edu.ua/?page_id=63 (дата звернення: 20.12.2021).
  9. Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів від 20 грудня 1993 р.: Резолюція 48/96 Генеральної Асамблеї ООН. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_306#Text (дата звернення: 20.12.2021)
  10. Саламанська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у галузі освіти осіб з особливими освітніми потребами та Рамки Дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами від 7-10 червня 1994 р. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#Text (дата звернення: 20.12.2021).
  11. Копенгагенська декларація про соціальний розвиток від 01.01.1995 р. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_505#Text (дата звернення: 20.12.2021).
  12. The Dakar Framework for Action. World Education Forum Dakar. 2000. UNESCO, 2000. 77 p.
  13. Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006 р. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення: 20.12.2021).
  14. Інчхонська декларація «Освіта – 2030»: забезпечення інклюзивної і справедливої якісної освіти і навчання впродовж життя. URL: https://universitypeoplezdorovya.blogspot.com/2017/04/blog-post_16.html (дата звернення: 20.12.2021).
  15. Європейське агентство з особливих потреб та інклюзивної освіти - European Agency for Special Needs and Inclusive Education. Сайт. URL: https://uk.hrvwiki.net/wiki/European_Agency_for_Special_Needs_and_Inclusive_Education (дата звернення: 20.12.2021).
  16. Madeo F. Insegnante di sostegno: possibile la presenza per tutte le ore di frequenza scolastica dello studente disabile grave. *Giurisprudenza costituzionale*, II.2010. PP. 1831-1839.
  17. Contardi A. and Gherardina P. Together at school: mainstream school in Italy from kindergarden to high school. *Down Syndrome News and Update*. 2003.№ 3(1). 11-15. Doi: 10.3104/dsupdate.208.
  18. Колупаєва А. А. Досвід реалізації інклюзивної освіти в країнах Європи / Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади: монографія. К.: Педагогічна думка. 2007. 458 с.
  19. Шведська модель інклюзивної освіти. Інклюзивна освіта. URL: https://inkluz5.blogspot.com/2017/04/blog-post_66.html (дата звернення: 20.12.2021).
  20. Що особливого у фінській інклюзивній освіті. INVAK INFO. URL: <https://invak.info/obuchenie/shho-osoblivogo-u-finskij-inklyuzivnij-osviti.html> (дата звернення: 20.12.2021).
  21. Markussen E. Sarskilt tilrettelagt opplring I videregående ende – hjelper det. Om segregering, inkludering og kompetanseoppnåelse I det første R-94 kullet. Oslo, Fafo rapport nr. 341 p.